

SPÄNNING

OCH AVSPÄNNING UNDER 1937

DET nyss tilländalupna året har liksom de närmast föregående behärskats av en storpolitisk spänning, som stundtals synts nå en outhärdlig styrka och hota med den av alla fruktade katastrofen. Och dock har vid årets slut freden mellan stormakterna alltjämt bevarats, och på vissa världspolitiska fronter synes till och med en viss avspänning skymta.

I om möjligt högre grad än de föregående åren har 1937 stått i tecknen av två tydligt framträdande och sig utvidgande stora maktblock. Å ena sidan synes samförståndet ständigt växa mellan de tre ekonomiskt och kolonialpolitiskt missgynnade stormakterna Tyskland, Japan och Italien med deras allt livligare krav på en mot deras styrka svarande plats i solen. Å den andra ter sig de båda västmakternas samverkan allt intimare, och därjämte synas utsikterna för ett visst samarbete mellan England och Förenta Staterna växa, medan Frankrike å sin sida alltjämt uppehåller en viss, om ock tveksam, entente med makthavarna i Kreml.

På samma sätt som under det sista decenniet före 1914 har det storpolitiska spelet haft karaktär av en ständigt fortgående, med växlande lycka förd kraftmätning mellan de båda stora maktgrupperna. Och i denna aldrig vilande kamp, där framgångar och motgångar ofta skiftat, tycker man sig dock under ytan kunna iakttaga en viss tendens: styrkeförhållandet synes bliva allt gynnsammare för triangeln Berlin—Tokio—Rom, allt ogunstigare för dess av inre företeelser försvagade motståndare.

I öppen dag ligger detta förhållande beträffande Ryssland, där hela året fått sin prägel av en serie blodiga uppgörelser mellan de personager, som tidigare i framgångsrik samverkan utrotat vad som fanns av bildning och kultur i det forna tsarväldet. I och för sig sluta sig de senaste skräcktilldragelserna värdigt till en gammal rysk tradition från Ivan den förskräckliges, stora oredans och Peter den stores dagar, och ur moralisk synpunkt har man på sina håll anmärkt, att flertalet av dem, som nu så hastigt fått bryta upp från både makten och livet, i eminent grad gjort sig förtjänta av det slut, som drabbat dem. Men dylika reflexioner

till trots har det inträffade i hög grad skakat Rysslands europeiska ställning. Ruskigheterna ha varit för svåra och kommit allt för oväntat för många fromma sympatisörer för att de ej skulle resa en den skräckfyllda isoleringens mur mellan Ryssland och Europa och totalt fördärva marknaden för dem, som i Litvinov velat se den Sankt Göran, som skulle nedlägga fascismen och nazismens drakar. Det kyliga mottagande, som herr Vougts ryssvänliga aktivism mött bland hans egna partivänner, jämfört med det ryska propagandabildmaterial, som för ett par år sedan plögade flöda genom Social-Demokratens spalter, är ett värtaligt vittnesbörd härom. I England ha anhängarna av en enhetsfront med Moskva lidit svåra nederlag, och överhuvud taget synes Stalins med så stor pomp och ståt lancerade nya »författning» ej ha lyckats övertyga någon utanför de röda gränspålarne om att Ryssland blivit en demokratisk eller civiliserad stat.

Omedelbart viktigare är kanske dock en annan svit av det ryska skräckväldet. De blodiga tilldragelserna ha på ett högst åskådligt sätt blottat, hur ringa stabilitet bolsjevikstyret alltjämt äger och hur föga värde dess utrikespolitiska vänskap därför lätt kan få. Främst i Frankrike har denna upptäckt gjort djupt intryck. Särskilt väckte det högst egendomliga känslor, när samme marskalk Tuchatjevskij, som nyss i Paris i egenskap av bundsförvantens näst Vorosjilov främste militäre chef invigts i franska arméns hemligheter, plötsligt avrättades på grund av brottsliga förbindelser med Tyskland. Från dessa skakningar synes den fransk-ryska alliansen ej ha hämtat sig: den förut så prisade och hatade traktaten har försvunnit ur aktuell fransk politik, och när Delbos mot årets slut företog sin stora mellan- och östeuropeiska resa, som även förde honom till Berlin, besökte han ej Moskva. Till denna utveckling av de fransk-ryska förbindelserna ha emellertid säkerligen ej blott händelserna i Ryssland utan även ministären Blums fall bidragit.

Under alla omständigheter ha de inre tilldragelserna i Ryssland under 1937 medfört, att det starka inflytande, som Litvinov tidigare ofta kunnat utöva på Europas politiska förhållanden, nu till största delen förflyktigats.

Även Rysslands bundsförvant, Frankrike, har i stor utsträckning handikapats av sina inre förhållanden. Den finansiella katastrof, vari det Blumska experimentet utmynnade, lamslog den franska utrikesledningen i en kritisk tid, och även sedan Vincent

Auriol äntligen bortlyfts från finansministertaburetten, har man haft så fullt upp att göra med att reparera sviterna av hans statsmannagärning, att man utåt måst ligga på defensiven. När så mot årets slut utrikesministern Yvon Delbos, väl jämte finansministern Bonnet sin regerings största tillgång, företog sin nyss omtalade resa till Frankrikes gamla vänner i öster och sydöst, blev resultatet av allt att döma över hövan magert. Frankrikes svåra inre förhållanden efter folkfrontens seger, dess rubbade statsauktoritet och förstörda finanser, ha i högsta grad minskat dess förmåga att som bundsförvanter attrahera mindre stater i farlig belägenhet.

Annorlunda ställer sig saken för den andra av västmakterna. I England har den ekonomiska konjunkturen alltjämt varit gynnsam och vidmakthållit statens finanser, trots de stora krav, som ställts därpå. De parlamentariska förhållandena ha tillåtit en erfaren regering att obestridd handhava statens ledning och framför allt att ännu mer forcera de jättelika rustningar, som skola skapa förbättringarna för att England skall kunna återvinna sin ledande roll i världspolitiken. En avgjord förstärkning torde premiärministerskiftet i maj ha inneburit. Baldwin hade, trots sin senast i abdikationskrisen visade ovanliga parlamentariska talang, alltför ofta visat sig ej behärska det utrikespolitiska spelet och berett sitt land och sig själv alltför många dekonfityrer, för att hans försvinnande ur denna synpunkt skulle kunna anses innebära någon förlust. Neville Chamberlain har från början visat håg att själv taga ledningen även på detta område och lägga strama tyglar på Anthony Edens under den Austen Chamberlainska eran uppammade benägenhet att låta England utnyttjas av Frankrike och på hans rancunekänslor mot Italien. Efter premiärministerbytet tycker man sig skönja både en helt annan vilja att hävda Englands egna intressen och en helt annan och allvarligare benägenhet att fredligt göra upp med diktatorerna än förut. Men — ännu fattas mycket i Englands upprustning och därför i dess förmåga att sätta makt bakom ordet, allra helst så länge de samtidiga förvecklingarna i Yttersta Östern och kring Medelhavet ideligen sätta den brittiska flottan på mellanhand. Även opinionsbildningen i England är ännu alltför förvirrad för att tillåta kabinettet att taga något avgörande steg utöver garantierna för Hollands, Belgiens och Frankrikes säkerhet.

Vad slutligen Förenta Staterna beträffar, är där liksom i Eng-

land opinionen allttjämt odeciderad och binder sålunda presidentens händer. Och liksom i Frankrike är det ekonomiska och sociala läget alltför labilt för att tillåta några världspolitiska utflykter, trots de stora ord och provokatoriska utfall, varmed presidenten Roosevelt i tävlan med diktatorerna gärna späckar sina tal. På hösten har till yttermera visso konjunkturkurvan ånyo vänt brant nedåt, och U. S. A. har också ganska lågmält reagerat mot japanernas ogenerade framfart med amerikanska intressen och krigsfartyg i Kina.

Om alltså Ryssland och de tre »demokratiska» stormakterna i huvudsak nödgats hålla sig på defensiven, ha i gengäld deras medtävlare kunnat inhösta åtskilliga fördelar. Det franska allianssystemets söndervittring fortsätter hastigt. Belgien har mottagit även tyska försäkringar om respekt för dess neutralitet och därigenom fullbordat sin av konung Leopold tidigare bebådade övergång ur det franska klientelet till en verklig neutralitet, som knappast synes vara förenlig ens med den uppgift av observationspost mot luftangrepp på London, som man i England gärna velat se Belgien åtaga sig.

Regeringen Stojadinovitj i Jugoslavien har under året visat allt större välvilja mot Tyskland och Italien och allt större kyla mot Frankrike, ehuru den allttjämt synes fika efter Englands vänskap.

En mycket svår motgång för västmakterna bragte årets sista dagar i och med den fascistiskt-antisemitiskt orienterade Gogas framträngande till makten i Rumänien, en händelse, som tyckes innebära en fullständig omsvängning i detta lands både yttre och inre politik till viss överensstämmelse med axeln Berlin—Rom. Framför allt synes Goga eftersträva nära samförstånd med överste Beck i Warschau, som allttjämt strävar efter en oberoende roll vid sidan av de båda maktblocken. För den ömtåliga vänskapen mellan Berlin och Warschau innebär dock den strama tyska politiken i Danzig en ständig och svår påfrestning.

Utvecklingen i Jugoslavien och Rumänien pekar mot Tjeckoslovakiets allt tydligare och fullständigare isolering på dess farliga plats i Europas mitt. Allt svårare ter det sig därför för Prag-regeringen att fortsätta sin nålstingspolitik mot den talrika tyska minoriteten, och till och med Delbos lär vid sitt Pragbesök ha rått sina värdar att reva seglen i detta avseende för att besvärja den hotande stormen i norr. En annan fråga är, om denna bräckliga statsbildning tål den strukturförändring, som en större fri-

het för icke-tjeckerna skulle innebära. I varje fall torde knappast någon stat för närvarande befinna sig i en så svår situation som den, vartill Benes's tyskfiendliga politik bragt Tjeckoslovakiet. Fråga är, om ej där numera finnes ett europeiskt stormcentrum vida allvarligare än till och med Österrike.

I samband med denna allmänna utveckling i Europa står det alltmer fullständiga avslöjandet av Nationernas Förbunds betydelselöshet. Det rör sig här om ett politiskt fallissemang av nära nog groteska proportioner. Genèveinstitutionen har knappast märkts under det gångna året: i den engelska regeringens storpolitiska deklARATIONER spelar den ej längre någon roll, och ej ens på franskt håll gör man sig längre någon nämnvärd möda med att söka galvanisera liv i resterna. Det enda sätt, varpå förbundet egentligen framträtt, är dess fortsatta vägran att erkänna Italiens erövring av Abessinien, en ståndpunkt, som naturligtvis principiellt är all aktning värd, men vars praktiska ändamålsenlighet förefaller svårbegriplig, sedan man nu en gång låtit erövringen ske. Italien har dragit konsekvenserna av Genève's halsstarrighet och i december utträtt ur förbundet. Förlusten är i och för sig ej så stor — för ett folkförbund i anda och sanning vore den nuvarande italienska regeringens medverkan av rätt tvivelaktigt värde. Men under närvarande förhållanden har åtgärden den ej ringa betydelsen, att den definitivt ger Wilsons skapelse prägeln av en allians mellan tre stormakter och deras klientel, med en spets riktad mot tre av de fyra andra stormakter, som stå utanför. För de stater, som verkligen tänka sig en klart neutral politik, är medlemskapet i Genève vordet en svår black om foten, men å andra sidan är det ej så lätt att gå ut utan att ge denna handling en viss spets mot förbundets båda huvudmakter.

Av de tre s. k. diktaturstormakterna har Tyskland haft ett lugnt år, där framgångarna varit åtskilliga, ehuru inga kupper av samma slag som tidigare ägt rum. Den isolering, som under de första åren tycktes hota det tredje riket, är helt avvärjd. Japan och det 1934 så fiendliga Italien ha nu närmast karaktär av bundsförvanter, en utveckling, som beseglats av Mussolinis triumfärd till sin kollega i Berlin och av Italiens anslutning till 1936 års antikommunistiska fördrag mellan Tyskland och Japan. Samtidigt som axeln Berlin—Rom och triangeln Berlin—Rom—Tokio hävdade sig som storpolitiska konstellationer av första ordningen, har Tysklands förhållande till vissa mindre stater: Belgien, Jugo-

slavien, Rumänien, undergått en utpräglad förbättring, och de goda förbindelserna med Ungern synas bestå. I Sydamerika, särskilt i Brasilien, spåras en märkbar ökning av det tyska liksom av det italienska inflytandet. Möjligen har förbindelsen med Österrike varit en besvikelse för Berlin, då fördraget från sommaren 1936 ej medfört den snabba penetration vid Donau, som man nog väntat sig, utan Schuschnigg alltjämt lyckats hävda sig vid rodret och företagit ett visst närmande till Prag.

Samtidigt som Hitler knutit så nära förbindelser med Japan och Italien, har han förvånansvärt väl lyckats hålla broarna till London och Paris öppna. I förhållandet till England har den än tilltagande, än avmattade tyska kolonialkampanjen spelat en egenomlig roll, men det förefaller, som om man på flere inflytelserika håll i England gjorde sig förtrogen med möjligheten att återlämna åtminstone en del av rovet från Versailles, om man därigenom kunde uppnå en allmän uppgörelse. Lord Halifax' Berlinresa på senhösten gav också ett bevis på Londonkabinettets beredvillighet att ej hålla alltför stramt på sin värdighet, när det gäller att visa sin benägenhet för samförstånd. Förbindelserna mellan Tyskland och Frankrike ha knappast försvårats, trots de då och då återkommande förvecklingarna i samband med det spanska kriget, och friherre von Neuraths artighet mot Delbos vid dennes genomresa i Berlin väckte gynnsamt uppseende i Frankrike såsom en vänskaplig gest. Slutligen har den 1936 så våldsamma tysk-ryska motsatsen något trätt i bakgrunden under 1937, möjligen i samband med Moskvaregeringens blodiga uppgörelser med de kommunistgrupper, som alltjämt arbetat för världsrevolutionen. Det har ej ens saknats antydningar om en vänskaplig uppgörelse mellan det tredje riket och ett »nationalbolsjevikiskt» Ryssland.

För Italien har den under Abessinienkriget utbildade motsatsen till England, sedermera överförd till hela Medelhavsproblemet, även under 1937 varit den stora nationella frågan. Vid årets början kom ett »gentleman's agreement» till stånd mellan de båda makterna men blev till synes helt utan betydelse. Ej heller Chamberlains försök efter sitt ämbetstillträde att genom personlig kontakt med il Duce förbättra stämningen kröntes med framgång. På italienskt håll har den våldsamma antiengelska propagandan fortsatt såväl i pressen som i all synnerhet i Bariradians beryktade arabiska utsändningar. I Palestinaoroligheterna har Rom misstänkts för att ha spelat en allt annat än passiv roll, och

även i Egypten tros Mussolini ha sökt motarbeta England. Den spanska kraftmätningen har vid talrika tillfällen låtit Italiens rivalitet som Medelhavsmakt till såväl England som Frankrike framträda, och alla tre parternas oavlåtliga ansträngningar att genom flottrustningar och befästningsarbeten stärka sin ställning i de klassiska farvattnen ha ytterligare framhävt dessa spända förhållanden. Denna Italiens ofta nästan öppet fientliga ställning till de båda västmakterna har naturligtvis gjort Mussolini i hög grad beroende av Tysklands — och Japans — stöd, allra helst som hans tidigare utmärkta förbindelser med Moskva fullständigt förstörts. Dessutom torde Italien vara den av stormakterna, vars finanser ha allra svårast att bära den växande rustningsbördan, ett förhållande, varom allt flere tvångsätgärder på det ekonomiska området burit vittne. Även om man bör akta sig för den i de komfortabelt levande »neutrala» staterna vanliga överskattningen av de ekonomiska och den därmed sammanhängande undervärderingen av de moraliska faktorernas betydelse för en stats politiska och militära styrka, är denna omständighet av stor vikt. Därtill kommer, att pacificeringen av det erövrade Abessinien visat sig vara ett långvarigare och dyrbarare företag, än man beräknat.

Framför allt har det spanska kriget bundit Italiens uppmärksamhet. Året började med patrioternas erövring av Malaga i februari, där de italienska hjälptrupperna spelade en framträdande roll. Men i mars följde misslyckandet av en stor offensiv mot Madrid, varvid just italienarna led ett allvarligt nederlag, som följdes av myteriförsök. Händelsen väckte allvarlig oro i Rom och vållade Mussolinis plötsliga avbrytande av sin för utländska iakttagare något teatraliska triumffärd i Libyen, där han, omgiven av liktorer, just mottagit »Islams svärd». Dessa tilldragelser, som inneburit en högst allvarlig motgång för såväl Franco som hans beskyddare, mer än gottgjordes emellertid av sommarens utveckling på krigsskådeplatsen. Efter omfattande förberedelser skredo nationalisterna med italiensk hjälp till en slutuppgörelse med sina fiender i nordväst, och detta företag kröntes med fullständig framgång. I juni föll Bilbao, i augusti Santander, och i oktober intogs Gijon, den sista plats i nordväst, som ännu gjorde motstånd. De baskiska provinserna och Asturien med deras rika mineraltillgångar voro i Francos hand, och vid årsskiftet kan han koncentrera sina krafter till en slutattack mot de rödas sista fästet i öster. Huruvida hans planer i avsevärd grad rubbats av

fiendens lokala framgång vid Teruel i slutet av december, återstår ännu att se. På den röda sidan har under året krigföringen försvårats av olika inre slitningar, dels mellan Barcelona och Valencia, dels mellan rivaliserande marxistiska fraktioner under Caballero och Prieto. Dessa strider synas emellertid ha slutat med den nya, relativt moderata regeringen Negrin-Prietos seger över hela linjen, och den därigenom uppnådda större enigheten utgör väl bakgrunden till den ovana framgången vid Teruel. I alla händelser förefalla vid årsskiftet chanserna alltjämt goda för en avgörande nationell seger, och fråga är, om det ej kommer att visa sig hava varit ett allvarligt missgrepp av England att låta diktaturerna få hela äran av vad som borde kunnat bli en allmän uppgörelse i ordningens och humanitetens intresse med en regim, som — så upplyser i början av januari en artikel av Ian Colvin i *Daily Telegraph* — enligt västmakternas officiella representanters uppgifter skall ha låtit massakrera minst 140,000 nonkombattanter enbart i Madrid-, Barcelona- och Valenciadistriktet.

Under det sista halvåret har det spanska kriget fått en rival om världens uppmärksamhet i det östasiatiska. Det av Ryssland stimulerade envisa motståndet i tongivande kinesiska kretsar mot Japans ekonomiska och politiska penetration av Nord-Kina, ett motstånd, till vilket även marskalk Chiang-Kai-shek efter flere försök att bevara ett bättre förhållande till Tokio nödgats ge sin medverkan, synes slutligen ha övertygat den japanska militärledningen om nödvändigheten av de kraftigaste åtgärder för att förverkliga Japans vittgående syften. Förevändningen blev ett intermezzo i Pekingtrakten, vilket efter fruktlösa förhandlingar ledde till ett omfattande krig, dock utan krigsförklaringar. Japans militära huvudmål torde varit erövringen av Nordkina fram till Gula floden, varigenom också förbindelserna mellan Kina och den ryska vasallstaten Yttre Mongoliet skulle avskäras. Trots de oerhörda avstånden och Kinas förkrossande numerära överlägsenhet ha de japanska elittrupperna på kort tid utfört denna operation. Men samtidigt företogs ett annat stort angrepp mot Shanghai och Nanking i syfte att avskära den import av krigsmateriel, utan vilken Kina ej kan föra krig, att beröva den kinesiska regeringen tullinkomsterna och att, om möjligt, genom huvudstadens erövring vålla ett allmänt kaos i Kina, vilket skulle underlätta de japanska planernas förverkligande. Här var motståndet svårare, då försvaret leddes av elittrupper, som utbildats av tyska instruk-

förer, men skickliga kombinationer ledde omsider även här till japansk seger och de båda städernas erövring. För närvarande synas operationerna dels rikta sig uppför Jangtsekiang, dels avse Shantungs fullständiga ockupering.

Den japanska maktexpansionen i just de trakter, där de engelska och amerikanska ekonomiska intressena i Kina äro starkast, har lett till en stark spänning mellan Tokio å ena sidan, London och Washington å den andra. Och denna av själva förhållandena be- tingade motsättning har i hög grad skärpts genom lokala japanska militärmyndigheters fullständigt hänsynslösa uppträdande till och med mot amerikanska och engelska krigsfartyg, vilkas besätt- ningar förlorat åtskilliga liv. Tidigare skulle dylika händelser endast kunnat få två följder för Japan: krig eller fullständig förödmjukelse, men nu har det visat sig, att de båda anglosaxiska stormakternas beträngda ekonomiska läge och Englands farliga situation i Medelhavet och Röda havet gett Tokio alla trumf på hand. De bägge världsmakterna ha fått nöja sig med lama pro- tester, följda av vaga japanska ursäkter och undanflykter. Det är därför ej underligt, om framtiden för den vita rasens ekono- miska och politiska positioner väster om Stilla havet ter sig högst problematisk för såväl vita som gula betraktare. Den egentliga risken för Japan är, att de militära myndigheternas hänsynslöshet drives så långt och leder till så allvarliga resultat, att England och U. S. A. mot sin vilja nödgas till handling.

Vid årets slut synes därför Östasien vara den del av jordklotet, där spänningen är starkast och krigsriskerna störst. Däremot tyder mycket på att i Europa en viss avspänning inträtt, åtminstone mellan Tyskland och västmakterna. Konflikten mellan England och Italien återigen är alltjämt så akut, att den hotar med allvar- liga faror. Och den spanska tragedien kan alltid medföra plöts- liga, ytterst allvarliga risker för världsfreden.

Världsläget är sålunda, trots vissa gynnsamma tecken, alltjämt så fyllt av risker, att det för de stater, som önska bevara sin neu- tralitet i händelse av katastrof, är en livsviktig uppgift att höja sin krigsberedskap till den högsta möjliga och att i sin politik undvika alla åtgärder, som kunna ge verklig eller skenbar grund för förmodanden om närmare förbindelser mellan vederbörande stat och det ena av de stora maktblocken.

Torvald T:son Höjer.